

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Комисија за односе с јавношћу и решавање неодложних питања (Ком. бр. 7)
Одлука бр. 17, 28. фебруар 2001. г. Београд, Ђуре Јакшића 9
Телефони: 183-175, 181-383, 635-590
Телефакси: 183-175, 182-825

http://www.rastko.rs/filologija/odbor/odlucao17_c.html

Нарушавање уставних оквира статуса српског језика

(Реаговање на Предлог закона о изменама и допунама Закона о службеној употреби језика и писама, који је припремила Скупштина АП Војводине)

Уводне напомене

На четвртој седници Одбора за стандардизацију српског језика, одржаној 25. јануара 2001. године у Београду, било је речи и о информацији да је Скупштина АП Војводине дала иницијативу за измене и допуне Закона о службеној употреби језика и писама (Службени гласник Републике Србије, број 45/91). Та информација објављена је у већем броју листова. Међу њима је био и дневни лист "Политика" (21. јануара 2001, стр. 8: Војвођани између ћирилице и латинице, с надсловом с Дилеме о писму са дозом политике). "Политика" је известила и о томе да је у Новом Саду формиран Иницијативни одбор за оснивање удружења за заштиту ћирилице. Пре тога, овом темом опширно се бавио и недељник Блиц њуз / Blic NEWS (4. јануар 2001, стр. 20: текст под насловом С језиком у Европу, који садржи низ изазовних констатација и питања). Особиту пажњу чланова Одбора привукла је идеја о "равноправној службеној употреби ћирилице и латинице", којој ће бити посвећен највећи део текста нашег реаговања.

Комисија за односе с јавношћу и решавање неодложних питања (Ком. бр 7) с која обавља послове свеакадемијског и свеуниверзитетског Одбора за стандардизацију српског језика између његових двеју седница (у даљем тексту: Одбор) латила се посла да се, са својим писменим мишљењем, огласи тако да не потпаљује страсти што су, "на овим просторима", и раније наговештавале буре које са самим језиком нису увек имале много непосредне везе (сетимо се нпр. загребачке Декларације о називу и положају хрватског књижевног језика, 1967). Одбор хоће да пружи стручну помоћ која би доприносила толеранцији и разумевању међу грађанима и етничким заједницама у нашој земљи. Одбор је накнадно сазнао да је иницијатива Скупштине Војводине и формално уобличена као Предлог закона о изменама и допунама Закона о службеној

употреби језика и писама. С тим у вези, Одбор се обратио Народној скупштини Републике Србије с молбом да му се достави тај Предлог закона како се у Одбору "о овој важној ствари не би судило само на темељу извештаја у јавним гласилима".

Пошто је примио тражени предлог, Одбор је одлучио да своје мишљење, што је могуће краће, саопшти Народној скупштини и Влади Србије, али и Влади Републике Црне Горе и Влади Републике Српске. Наиме, Одбор сачињавају стручњаци с целокупнога говорног простора српског језика (Београд, Бања Лука, Крагујевац, Никшић, Ниш, Нови Сад, Подгорица, Приштина, Српско Сарајево), чији је задатак да дају мишљења о свим аспектима стандардизације српског језика, који је не само средство свакодневног и свакодневног општења највећег броја грађана у поменутиим републикама него и значајна уставна категорија, као и битна одредница националне културе.

Поводом поменутог Предлога закона, указујући првенствено на изразито спорне ствари у њему, Одбор даје следеће

Мишљење:

1. Најспорнија тачка наведеног Предлога закона јесте она изложена у његовом члану 1, у којем се тражи допуна члана 1. става 1. Закона о службеној употреби језика и писама (у даљем тексту: Закон). Ево најпре законског става који се жели допунити: "У Републици Србији у службеној је употреби ћирилично писмо, а латиничко писмо на начин утврђен овим законом" (тј. на начин изложен у другим законским одредбама, у преосталих тридесет чланова Закона, с мноштвом ставова). Азбучна допуна Закона која се предлаже у Војводини гласи овако: "а у Аутономној Покрајини Војводини у равноправној службеној употреби су ћирилично и латиничко писмо", с тим што би се ова синтагма додала наведеном ставу члана 1. Закона након запете.

Допуна која би почињала везником а, ни из синтактичко-стилских, а камоли из садржинских разлога не би се смела додати претходној синтагми, која такође почиње везником а, па се она не може накалемити на постојећу одредбу.

2. Не напуштајући терен уставног и законског одређења појединих категорија везаних за српски језик, морамо имати у виду културноисторијско мерило, које одређује положај ћирилице у свеколикој, па и службеној употреби. Примена тог мерила има традицију од хиљаду година, откад је ћирилица не само примарно него и једино писмо Словена у источном културном кругу. Њој је претходила глаголица, првобитно писмо и неких Словена у западном културном кругу, међу којима су и Хрвати, којима је латиница такође стигла после глаголице и ћирилице.

Улазак латинице у источни културни круг везан је првенствено за раздобље после 1918. године, откад је Србија своју независност, заједно с Црном Гором, утопила у нову

државу, Краљевину СХС, затим Краљевину Југославију, ДФ Југославију, ФНР Југославију и СФР Југославију. У раздобљу од 1945. до 1990. године формално је вредело начело "равноправности језика" и "равноправности писама". Формално је вредело, фактички није. Под тим начелом, на пример у Хрватској, била је ишчезла ћирилица, и код тамошњих Срба, чији се језик, и у службеној и у јавној употреби, по Уставу СР Хрватске, од 1972. до 1990. године, званично звао "хрватски књижевни језик". Истовремено је у БиХ, мада се у њој језик звао "српскохрватски, односно хрватскосрпски", ћирилица била готово ишчезла.

Треба подсетити на то да се Војводина нашла у саставу Србије и пре него што је, 1. децембра 1918, проглашена Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. У раздобљу између два светска рата ћирилица постаје, и у Војводини, примарно писмо српског језика у јавној употреби. Међутим, после Другог светског рата власт је систематски фаворизовала јавну и службену употребу латинице. Док је, још од 1972. године, у Хрватској успостављен "хрватски књижевни језик" с атрибутом државног језика, по расколничком Уставу СФРЈ (1974) и истоме таквом Уставу САПВ (такође 1974), постало је могуће да званични језик српског народа северно од Саве и Дунава буде назван српскохрватским, односно (по први пут и) хрватскосрпским. Отад је и у Војводини ћирилица, и поред формалне равноправности с латиницом, све више уступала место другом писму. Упркос неупитној културноисторијској примарности ћирилице, латиница је неретко, у многим градовима АПВ, и сада једино писмо јавних натписа, противно и Уставу и Закону.

Залагање за равноправну службену употребу двају писама стога је, у овом тренутку, тешко разумети другачије него као заузимање за одржавање и продубљивање постојећег стања, које је не само несређено него је и у нескладу с идентитетом и интегритетом српске језичке културе. Ако би се прихватило понуђено решење о равноправности ћирилице и латинице у оквиру службене употребе српског језика, несумњиво би били нарушени уставни оквири статуса српског језика. Поред тога, положај српског језика у АП Војводини био би битно друкчије уређен него у другим деловима Републике Србије, мада за то нема никаквог ваљаног разлога.

3. Питање двоазбучности не тиче се, ни најмање, осталих етничких заједница у АПВ, односно у Републици Србији, нити оних другде на говорном простору српског језика. Свака од тих заједница има у властитом језику само једно писмо: већина - латиницу, а Русини и Бугари - ћирилицу, с особеностима које је разликују од вуковске ћирилице. Однос двају писама, заправо, јесте унутрашње питање српског језика. То треба посебно имати у виду како се не би упадало у замку бркања категорија, самозбуњивања законодавца и збуњивања грађана.

4. Одбор нема ништа против латинице, ни у личној ни у јавној употреби. Међутим, када је реч о службеној употреби српског језика, примарност ћирилице јесте питање идентитета и интегритета народа којем је тај језик матерњи, и то не само у АП Војводини и целој Републици Србији већ и у Републици Црној Гори и Републици Српској.

5. Што се пак тиче надзора над спровођењем одредаба Закона, њега могу вршити и органи нижи од државних (чл. 10. Предлога закона), али ту ствар, по нашем мишљењу, не треба уређивати тако да се Војводина успоставља као *corpus separatum*. Пошто је у плану регионализација Србије и доношење новог Устава, није разборито журити с посебним правима и дужностима Војводине у језичкој политици и њеној кодификацији, јер ће и друге регије имати својих посебних права и дужности, опет, разуме се, без настојања да се ма која од њих успостави као *corpus separatum*. У ствари, могуће је, напореда с израдом новог устава/устав припремити нови закон о језику и писму, који би свакако водио рачуна о стандардима Европске уније и европским искуствима уопште.

6. Не би смело никоме сметати ништа од онога што је нужно и оправдано, што нуди складан живот грађана различитих народности и различитих језика, што испуњава потребе људи у демократској и децентрализованој држави. Стога сваку нову законску одредбу треба пажљиво формулисати како се не би додавало оно што се не би могло испунити нити одузимало оно што је и досад било тековина. Ваља такође рећи да на дневном реду нашега јавног живота није промена духовног описа оног народа који је био вековима озрачен културном мисијом Пећке патријаршије. Народ који баштини српски језик и његово примарно писмо, ћирилицу, нема никакве потребе да се залаже за самопорицање и раскореењавање.

7. Што се тиче односа српског језика према језицима других етничких заједница, у службеној употреби и шире од ње, он би морао првенствено обезбеђивати комуникацијску равноправност слободних грађана, увек актуелну кад су они разнородни и разнојезични. Та равноправност веома је актуелна код нас, и то не само у Војводини. Њу је тешко постићи без активне двојезичности, која је нужна припадницима мањина, али је често неопходна и припадницима матичног народа. Комисија изражава сумњу да би поједине предложене иновације служиле комуникацијској равноправности грађана, али су њени чланови спремни чути аргументе који би ту сумњу евентуално оповргли.

8. Ваља такође подсетити на то да Немци, Аустријанци и Швајцарци нису уништили двоазбучност, али је латиница одавно потиснула готицу; Грци су родно место и глаголице, и ћирилице, и латинице, али сами имају своје засебно писмо, грчко писмо; Бугари, Руси, Белоруси и Украјинци не сведоче о намери да преузму латиницу као

секундарно писмо, а камоли да се одрекну ћирилице, свога јединог писма, да у овој прилици и не говоримо о изваневропском свету, с големом разноликошћу језика и писама, у којем двоазбучност није честа појава.

Закључци

1. Одбор предлаже Народној скупштини Републике Србије да задржи одредбу о примарности ћириличног писма у службеној употреби на целој територији Републике Србије.
2. Преиспитивање других одредаба Закона и њихово мењање ваља одгодити до доношења новог устава Републике Србије, који би у језичкој политици морао бити усклађен с Уставом СРЈ.
3. Одбор, са својим стручним капацитетима, стоји на располагању државним органима приликом израде новог устава/нових устава и нових закона, па и приликом обраде понуђених измена и допуна садашњег Закона ако се Влада и Народна скупштина за то определе. Треба имати на уму да Одбор окупља шездесетак стручњака, међу којима има и филолога с искуством рада у државној управи. Одбор је спреман дати свој допринос унапређивању језичке политике и њеног правног регулисања кад год му се обрате државни органи и грађани, и то не само у Републици Србији него и изван ње, у Републици Црној Гори и Републици Српској, па и изван тих трију република, јер изван њих постоје данас прилично бројне српске мањине.
4. Одбор ће ову своју одлуку доставити Народној скупштини и Влади Републике Србије, владама СРЈ, Републике Црне Горе и Републике Српске, а преко јавних гласила с њоме ће упознати и најширу јавност.